

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

Egész évre	— 28 kor. — fill.
Félévre	— 14 —
Negyedévre	— 7 —
Egy hónapra	— 2 — 40
Egyes szám	— 10 fill.

PESTI NAPLÓ

ÁPRÓHÍRDETÉSEK ÁRA:

Egyes sor	4 fillér,
vastagabb betűvel	8 fillér.
Hirdetések milliméter számítással, átjebás szerinti.	
Megjelenik hétfő kivételével napenkint, ünnep után is.	

Budapest, 1910.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Podmanicky-utca 12.

Szombat, október 1.

Kérjük azokat a tisztelt vidéki előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végén lejárt, hogy előfizetésüket az illető postahivatalnál szíveskedjenek minél előbb megújítani, hogy a lap szétküldésében fennakadás ne legyen.

Ami nem politika.

Budapest, szeptember 30.

Végre bizonyosság lett abban az izgatón kérdésben, mely napok óta foglalkoztatta a bécsi és budapesti sajtót. A Rathauskeller fölött levő előkelően berendezett hivatalban egy mosolygó képű öreg ur mert felelni a riporterek kérdésére.

— Ma este mégis utazom! — jelentette ki.

De a bécsi hírekből kitetszik, hogy ma délig a derék Neumayer polgármester maga se tudta, hogy eljöhete Budapestre. Akármennyire is hangoztatta, hogy a maga útján jár, sugottbugott a háta mögött is, a fülébe is a pártja s végre is azzal az ötlettel vágta ki magát az alsó-ausztriai marsallhelyettes a slamasztikából, hogy siet Budapestre, visszaadni Bárczy polgármester vizitjét, mert később nem ér rá: Párisba kell utaznia.

— Ebből is látszik, — mondta — hogy nincs az utazásom mögött politikai háttér. Elmegyek Budapestre is, Párisba is, más városokba is. Hol itt a politika?

A keresztényszocialista-párt sajtója pedig még finomabban disztिंगvált.

— Nem Magyarországra utazik a polgármester — hangzik az elmés magyarázat — hanem Budapestre. Nem a magyar nemzetnek szól a látogatás, hanem a budapesti vízvezetéknek, a vágóhidnak, a Halászbástyának és Bárczy urnak, akivel a mi polgármesterünk olyan vigán vacsorázott egyszer. Ez az az út, ami mögött nincs politika.

Kicsit hihetetlen ez az iparkodás, melylyel azt bizonyítgatják elkeseredett dühvel, amit le kellene jőzan észszel tagadniok. Évszázados antagonizmus van Budapest és Bécs között, pedig éppen osztrák érdek volna, hogy a szövetséges két állam fővárosában legalább látszólag megszólaltassák a közösség érzéseit. Ha a magyar ember ökölbe szorítja a markát, mikor a császárvárosról szól, ennek vajmi könnyű a történelmi és lélektani magyarázatát megtalálni. Sok jó onnét nem jött eddig hozzánk. De mi oka lehet a bécsieknek haragudni és ijedten tiltakozni a föltevés ellen, hogy a két fővárost valamikor komoly és becsületes barátság kötheti össze? Bécs ipara a magyar zsebekből virágozott föl, gazdagságának forrásai a mi földünkben fakadtak, nagyságához mi hoztuk a téglákat. Bécs a birodalmi központ látszata, a külföld csudálata, az udvar kényeztető szeretete. Miért féltékenyek mégis reánk?

Kivált, mikor mi ezüst tálcán hoztuk feljüket a lelkesedésünket. A bécsi polgármester-látogatás hírére mindenkinek eszébe jutott, hogy mi vagyunk a gavallér, a vendégszerető, a

lovagias magyar nemzet s egyszerre zászlórudra tűztük a szívünket. Argentinai hus kell? Eddig a kormány szóba sem merte hozni az agráriusok miatt. A te kedvedért, szép öreg bécsi ember, sohase eszünk egyebet fagyasztott peccsenyénél! Meg akarsz ismerni minket? Holnaptól kezdve Kossuth Ferenc is Lueger-szakállt visel s a turulmadárnak söröskancsót dugunk a csőrébe. Hiszen mi ugy tudunk lelkesedni, csak valakiről azt lássuk, hogy örömet okozunk ezzel neki...

Most aztán kiderült, hogy megint kómikus volt ez a nekilelkendezés, amely szépen le is apadt ma estig, amikor megérkezett Budapestre Neumayer polgármester. Bécsből az uralgó párt tudomásunkra juttatta, hogy nem tartozik ambíciói közé még a gyanunak ébrentartása sem, hogy politikát akart csinálni, amikor egyik vezérét Budapestre engedte. Köszönjük a tanulmányt. De egy kérdést azért még sem fojthatunk magunkba. Micsoda veszedelem származhatott volna az osztrák keresztény-szocialista érdekekre, ha nálunk az az impresszió támad, hogy bárati kezet akarnak felénk nyújtani? A monarkianak, a trónörökösnek, Bécsnek, Bielohlawek urnak, az osztrák gyáriparnak vagy milyen más fontos faktornak az önértetét sértette a tudat, hogy a mi naivságunk politikai tényezőnek nézheti Bécsnek azt a vezető társaságát, amely a Neumayer utazását kísérő hangzavarral megint beigazolta, hogy nem tudatos célokra törekvő, komoly szervezet, ha-

Föld.

(Komédia három felvonásban. Írta: Schönherr Károly. Fordította: Faragó Jenő. — A Nemzeti Színház újdonsága 1910. szeptember 30-án.)

Schönherr darabja egy öreg paraszt betegségének és meggyógyulásának a története. Az öreg paraszt az első felvonásban megbetegszik — mellbe rugta a lova, — a második felvonást átbetegeskedni, a harmadikban pedig meggyógyul. Miféle történet ez? Nos, igen jó vagy legalább: nem is olyan érdektelen történet, mint ahogy az ember gondolná. Mert bár általánosságban eléggé hiven jelöltük meg, miről van szó a darabban, tulajdonképpen mégsem arról van szó. A lórugás, a tüdővérzés, a betegség és a meggyógyulás a darab kiemelkedő tényei, hogy úgy mondjuk: tárgyi álladéka; csakhogy, mint minden valamirevaló író munkájában, ugy itt is, nem a tárgyon, hanem a megcsinálás fordul meg a dolog és mint minden színjáték szemügyre vételénél, ugy itt is nem annyira a tényeken van a súly, hanem inkább a jelentésükön. Annál, ami az elmondás anyagát teszi, sokkal fontosabb a mód, ahogy az író elmondja és az, ami az események valósága, ugyancsak kevés ahhoz képest, amit mögötte és általa megpillantunk. Akik a nézőtérrel ülünk, akarva nem akarva: valamennyien szimbolisták vagyunk, kik nem magukat a dolgokat, hanem az értelmüket figyeljük és miután a tárgy egyszer már kiszélesült az író előadásában: másodszor is kiszélesül a mi vonatkoz-

tatásainkban. Az író hozzáadja a külső felszerelést; a néző kivonja az általánosítható jelentést.

Eképpen közeledve a darabhoz: kétszeresen is nem az a lényeges benne, ami leginkább szembeszökő. Az öreg paraszt kórtörténete először is csak olyan a dráma megszövésehez képest, mint az utjelző póznák sora a tájékoz viszonyítva, melyen keresztül haladunk, — eligazít, de nem adja a képet; másodszor pedig eseményes mivoltában is csak alkalom valami másnak a kinyilvánítására, — forma, melyben a jelentés teszi a tartalmat. Egy öreg embert látunk, ki nem akar elmúlni és egy csomó fiatal életet, mely emiatt nem juthat kifejlésre. Egy energiának a tultengése tárul fel előttünk, melytől más energiák csenevész sinylődésre jutnak, noha a természet rendje szerint ezeknek az érvényesülésén volna a sor. Sőt ha úgy tetszik, akként is mondhatjuk, hogy egy tulszivós élet-erő rombolja itt az élet törvényeit és egy késsore nyult diadalmaskodás teszi még silányabbá a silány életet. Igy hámozva ki a darab filozófiáját, bizonyára kedvezőbb kilátással tehetjük fel a kérdést: mi közünk hozzá? semmint ha igazán csak azt nézzük, ami a ténynek meztelen valósága. És ha a szerző komédiának nevezi a darabot, ezt csak úgy teheti, mint ahogy bizonyos szempontból — a végső haszontalanság színe előtt — minden komédia a világon; nekünk azonban csepp kifogásunk sincs ellene, hogy a Nemzeti Színházban nem hangsúlyozták a kómikus stílust. Ha kissé ünnepélyesen hangzik is: inkább tragédia játszódik itt le.

Annál is inkább, mert nekünk a darabnak csak a legbensőbb magvával van érintkezésünk. Embereit tekintve épp ugy, mint a cselekvényre nézve hiányosak azok a szálak, melyek már a külsőségekkel is kapcsolatba hoznak bennünket, holott pedig a mulatságos vonások a felszínen rajzolódni ki. A dolgok mélyén rejtőző tragikumnak és a külszínre tapadó kómikumnak egyetemes törvénye érvényesül itt is, még pedig úgy, hogy a külsőségek vesztével veszendőbe kerül a rajz hűségében gyökeredző kómikai hatás is és előttünk áll, mintegy meztelenre vetkőződvé, komolyan és komoran a belső valóság. A jelmez az oka, melyet mondanivalója számára a szerző választott. Parasztdarabot írt, vagyis különleges embereket mutat, akikben — mert nem tartoznak megszokott ismerőseink közé — csak az általános emberi karaktervonásokat, a belső kifejezést pillantjuk meg és különleges viszonyokról beszél, amelyekben — mert nincsenek közel hozzánk — csak az általános életvonatkozásokat, a belső jelentést ragadjuk meg. Alakjai: az öreg Grutz, ki hetvenkét éves korában is zsarnoki egyeduralommal és a hatalom makacs féltékenységgel rendelkezik a tanyán, Hennes, a fia, ki öszbe vegyült hajjal és az elnyomásba belegyámoltalanodva nem az utódja vagy társa, hanem csak szolgája az apjának, a két nőcseléd, aki leplezetlen mohósággal várja a gazda halálát és fia udvarlását, aztán a béresek meg a kocsis, kik a nyers bizalmasság és a dohogó meghunyászkodás különös vegyülékével nyögik az öreg Grutz kezét — mind parasztok és ez

nem a műveletlen nép indulatai kiszákmányolására összeállott érdekszövetkezet?

A kipróbált barátok.

Budapest, szeptember 30.

A legesodálatosabb színjáték folyik most az új kölcsön körül. Olyan, aminőt kölcsönügyekben igazán ritkán szoktak rendezni azok, akik a kölcsönt felveszik. Az első pillanattól fogva a nemzetközi politika ügyvévé tette meg a kormány sajtója a kölcsönt, ma pedig a miniszterelnök nyilatkozik róla és mintha valami határrendezésről, mozgósításról, vagy isten tudja micsodáról volna szó, azon ujjong, hogy Németország régi, kipróbált barátságában nem csalódott a kormány. Hogy micsoda árfolyammal kapták a kölcsönt, hogy micsoda balkáni feltételeket kellett elfogadni, egyszóval arról, ami egy kiválóan pénzügyi kérdésnél első sorban fontos, arról egy szót sem szól. Ezt a szomorú fejezetet egészen érintetlenül hagyja és mintha tényleg csak valami nemzetközi ententeről volna szó, a dolog diplomáciai oldalát állítja előtérbe és a pénzügyi fiaskót egy mesterségesen felfújt diplomáciai siker ragyogtatásával igyekszik kedvezőbb világításba helyezni.

A pénzügyi fiaskót azonban nem lehet ilyen mesterkedéssel leplezni. Azt lehetetlen eltagadni és eltakarni, hogy a kormány háromnegyedestendei szerencsétlen taktikázás után olyan helyzetbe jutott, hogy a francia kudarcot leplezendő, kénytelen volt gyorsan beugrani egy olyan kölcsönajánlatba, amelyet rendes körülmények között csak egy balkáni állam kormánya fogadhat el. A pénzügyminiszternek a párisi tárgyalásokat vagy le kellett volna fujnia nyomban hivatalbalépése után és akkor most őszszel egészen más hangon beszélhetett volna a bankokkal, vagy pedig ha nem fujta le a tárgyalásokat, azokat az intrikákat kellett volna ellensúlyoznia, amelyeket politikai és üzleti okokból a kölcsön ellen működésbe hoztak. De sem ezt, sem azt meg nem tenni, hanem kudarcot a zsebben indulni kölcsönkere-

sésre, ez csak újabb kudarcot eredményezhetett.

És ha a miniszterelnök száz himnuszt zeng is a német szövetséges fejére, a pénzügyi sülyedést nem fogja szépíthetni soha.

Azonban ennek a mesterségesen felfújt diplomáciai sikernek is jól a szemébe kell ám nézni. Először is újból hangsúlyozni kívánjuk, hogy a német tőke mindössze 40—50 millió erejéig van érdekelve, tehát nem oly nagy összegig, amely a miniszterelnök dithirambuszát igazolhatná. Azonban a francia tőke, amelyet tegnap a német birodalmi külügyi államtitkár, ma pedig a miniszterelnök becsült le olyan nagyon, sokkal nagyobb összeg erejéig van érdekelve az új kölcsönben, mint a német, amennyiben a Länderbank csoportjának legfőbb tényezője a párisi „Société Generale“, ez pedig annyi millió koronát bizonyára vállal, mint amennyit a „régipróbált barátok“ adnak Németországból.

Hát ha a lesajnált francia tőkének ugyanakkora a szerepe, mint a szövetséges németeké; akkor ugyan hol az „az erős oszlop“, amelyre a jövőben a miniszterelnök is építeni óhajt? És különben is nagyon megfontolandó, okos-e, célszerű-e a német tőke negyvenmillió koronájáért és azért, hogy egy szerencsétlen, rossz kölcsön szégyenét itthon el lehessen rejteni, ilyen könnyelmű módon nekirontani Franciaországnak és azt a meglevő rokonérzést, amelyre még szükségünk lehet, egészen elpusztítani?

A miniszterelnök ur olyan pajzán boldogsággal röpköd a német szövetséges körül, mintha Franciaországra igazán nem volna többé szükségünk és mintha nem is volna érdekében az országnak, hogy egyszer végre mégis csak kiszabaduljon az osztrák és a német tőke öleléséből és kedvezőbb körülmények között egyszer mégis csak megkaparinthassuk a francia aranyakat. Valamikor majd emlékezni fognak arra a hazug ünneplésre, amelyben a német tőkét a franciák ellenében részesítette a miniszterelnök és amint most is a németeket, meg az osztrák üzleteket tartották a szemekink

elég, hogy nekünk idegen nézőknek megnyilatlan maradjon a gyönyörködésnek az a forrása, melyet a találó részletekre való reáismerés táplál. Hasonlóképpen elvágja az utját a közvelelőbb érdeklődésnek a mese természetete is. Hogy az öreg Grutz megbetegszik és míg úgy látszik, hogy menthetetlenül a halálé, körülötte friss pezsgéssel indul meg az addig lenyűgözött élet, a fia fur-farag, parancsol és urnak érzi magát, feleségről és gyermekekről álmodozik, míg nem a betegséggel való harcban az öreg lesz a győztes felgyógyul, befűttet a koporsójával és minden visszaváltozik a régi állapotba, Hannes marad továbbra is cselédnek és a leány, aki gyermekének az anyja lesz, egy más gazdához megy feleségül, — — — nincs bizonyos rusztikus vérbőség nélkül, de hiányával van a kicsapó tüznek, melynek heve feledtetné a keret szükségességét. Mindez embereket a föld szeretete hatja át, az öreg gazdát a birtoklás gyönyörével, fiát a kibővítés tompaságával, a nőt a vágyakozás szomjúságával; de sehol az a fellángoló szenvedély, az érzések és indulatok az az összetűzés, mely elkapja és magával sodorja a néző figyelmét.

És innen származik a darab számunkra való fundamentális fogyatkozása. A külső festés szórakoztató vonásainak szükségképpen elhomályosodása folytán tekintetünk egyre a belsőre irányul, a belső pedig kissé kopár tenyészetet mutat. A jelentés szól hozzánk, de valamelyes bágyadtan és az író érdeméből részünkre jóformán csak az marad, ami a filozó-

fiai parlata. Így vagyunk vele a történet elemeit illetőleg is, meg ez elemek összekapcsolásának a módja tekintetében is. Amazokban az életlátás, az utóbbiban pedig az az életutánzó simaság állít meg bennünket, ahogy a dolgok leperregnek. A világnak valami, hogy úgy mondjuk, logikátlanság a logikája, amivel azt értjük, hogy a befejezetlenség, a félibenhagyások és eltérülések, az egybehangzástalan szövegek párosítása, az ellentétek semmibevevő, mintegy fitymáló átlépése a vezérelve. A nagy szövevényesség teszi ezt, mely az elintézés bizonyos egyszerűségével lepi meg az embert. Más szóval: a konfliktusok többnyire egyszerűbben oldódnak meg, semmint előzetesen képzeljük, mert több a gátló, felfüggesztő, kikapcsoló vagy eltérítő motívum, semmint ahogy a mi merev logikánk feltételezi. Ehez hasonló látunk a darabban is. Élet-halálharc folyik benne, de nemcsak hogy füstje alig van, hanem még az egyértelműsége is bizonytalan, habozó és törésekkel megszakított. Az öreg Grutz egész természetesen találja, hogy környezete vén Belzebubnak nevezi és úgy is viseli magát, hogy nem méltatlan e névre, de ez nem zárja ki, hogy mégis jó gondviselője legyen a háznépének és viszont, bár körülötte mindenki a halálát lesi, fia is, meg a cselédci is — természetes ösztönből, vagy megszokott kötelességtudásból — mégis vonzódnak hozzá. Mindez eleven életet mutat és oly tulajdonságról tanuskodik, mely, hozzáadva a többihez, bizonyára nem keveselni való; de más kérdés, hogy egyszersmind ele-

el, majd akkor is ezt a német tobzódást fogják kéréseinkkel szembehelyezni. A régi kipróbált barát aztán majd jó kamatért és balkáni haszonért megint lesz kegyes néhány milliócskával bizonyoságot tenni oszlopos értékéről. De a szabadulás reménye megint veszve lesz. A rövidlátó politika ilyen diadalokra utazik!

Budapest, szeptember 30.

Zichy János audiencián. A Magyar Távirati Iroda jelenti: Egy mai esti lap azt üsáolja, hogy gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter a múlt szombaton Bécsben volt, ez alkalommal Ferenc Ferdinánd trónörökösöt audiencián fogadta és hogy másnap a királynál jelent meg magánkihallgatáson és neki lemondását ajánlotta. Gróf Zichy János, nem ugyan a szombaton, hanem e hónap 25-én tényleg audiencián volt Ferenc Ferdinánd trónörökösnel, a trónörökös palotájából azonban egyenesen a vasúthoz hajtatott, hogy haladókó edesanyjának betegágyához utazzék. Ilyenképpen a kultuszminiszter ő felsége előtt kihallgatáson egyáltalán nem jelent meg és ennek következtében természetesen lemondását sem nyújthatta be a királynak.

A miniszterelnök bécsi útja. Félhivatalos jelentés szerint gróf Héderváry Károly miniszterelnök nem szombaton, hanem vasárnap este vagy hétfőn reggel utazik Bécsbe, hogy a belga királyi pár tiszteletére rendezett ünnepeken résztvegyen.

A főrendiházban a nyári szünet után kedden délben tizenkét órakor lesz az ülés. Ezen az ülésen meg fogják választani a főrendi delegátusokat.

A munkapártból. A „Budapesti Tudósító“ jelenti: A nemzeti munkapárt országos körében ma este igen számos párttag jelent meg. A miniszterek közül Lukács László pénzügyminiszter, Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter, gróf Serényi Béla földművelésügyi miniszter és Hazai Samu honvédelmi miniszter volt fenn. Az államtitkárok közül ott voltak: Jakabffy Imre, Karátson Lajos és Kazy József. Fentjárt a pártkörben gróf Tisza István is, aki Hieronymi és Lukács miniszterekkel beszélgetett hosszasan. A párttagok közt híre járt, hogy a Kossuth-pártnak négy, a Justh-pártnak három és a néppártnak egy tagsági hely jut a delegációban. A munkapárt számára fenn-

gendő-e is? Az átplántálás műveltségével jár, hogy aligha. A darab sokkal gyökeresebben tapad az eredeti talajhoz, semhogy az átültetésben is kiviríthatna. Lehetetlen érdektelennek mondani, de érdekesnek se találjuk. Ott marad valahol a középen, hol az érdekes munka hálátlán feladattá válik.

A Nemzeti Színház igen gondos és sok dícséretre méltó előadásban mutatta be a darabot. Gál Gyula, aki az öreg Grutz szerepét játszotta, gazdag redőzetű és minden színészi készséggel drusan felszerelt alakítást produkált és hogy nem takarékoskodott az alkalmak kihasználásában, az legfeljebb csak a játék választékosságának ártott, de nem az ábrázolás erejének. Mellette nagyon jó volt Pethes Imre, aki az elborult és fel-felderengő élet megnyerően közvetlen kifejezésével játszotta Hannest: valamint teljes elismerés illeti a két nőcseléd ábrázolóit: S. Fáy Szeréniát és K. Hegyesi Marit is, míg a kisebb szerepekben Sugár Károly, K. Demjén Mari, Rajnai Gábor, Rózsahegyi Kálmán, Bartos Gyula és Mészáros Alajos, továbbá Gabányi Árpád és Kovács Mihály érdemelték ki a méltánylást. A fordítás — Faragó Jenő munkája — igen jól és színszerűen hangzik. A közönség csak hívő fogadtatásra érdemesítette a darabot. Keveset és lanyhán tapsolt és ez az elismerés is úgy szólt, hogy tisztára a szereplőknek jutott.

Salgó Ernő.